

Напрямок 11. Питання вдосконалення навчання, професійної підготовки і підвищення кваліфікації фахівців експертних установ та працівників поліції

Анжела Гельбак

доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 1

Донецького державного університету внутрішніх справ,

кандидатка психологічних наук

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ МВС УКРАЇНИ

Важливою складовою професійної підготовки майбутніх співробітників Національної поліції України має стати психологічна підготовка. Оскільки не лише знання норм права, наказів та інструкцій, але й знання психології особистості дозволить правильно розумітися на складних механізмах людських відносин, характерів, вчинків, приймати вірні рішення. Крім того, поліцейському необхідно вміти знімати психоемоційне напруження, долати психологічні бар'єри в комунікації з різними верствами населення, працювати в умовах дефіциту часу та інформації, в умовах високих нервових навантажень, в напружених (конфліктних, екстремальних) ситуаціях, нести відповідальність за наслідки своїх слів і рішень тощо. Тому професійну майстерність співробітника національної поліції визначають професійна навченість і психологічна підготовленість.

На даний момент психологічна підготовка працівників поліції у ЗВО зі специфічними умовами навчання передбачає вивчення лише двох навчальних дисциплін – «Юридична психологія» і «Професійно-психологічна підготовка поліцейського». На жаль, аудиторних годин вказаних дисциплін недостатньо для належного забезпечення комплексної професійно-психологічної підготовки, тому необхідно зосередити увагу на доборі сучасних освітніх технологій для надання процесу навчання творчого характеру з орієнтацією на вирішення реальних ситуацій професійного рівня.

У доповіді міжнародної комісії з освіти для ХХІ ст. під головуванням Жака Делора «Освіта: прихований скарб» серед чотирьох засад, на яких ґрунтується освіта, пункт «навчитися робити» орієнтує на практичне застосування вивченого. Для ефективного впровадження технологій, що вирішують завдання «навчитися робити», важливо враховувати цілі, для досягнення яких вибирається технологія, ступінь методологічної культури педагога, що її застосовує, індивідуально-психологічні особливості суб'єктів освітнього процесу [3].

Мета статті – дослідити особливості використання інтерактивних технологій навчання у процесі професійної психологічної підготовки майбутніх працівників і працівниць Національної поліції України в умовах закладу вищої освіти.

Нова парадигма вищої освіти продукує в освітню практику нові ідеї: діалогу, співпраці, співтворчості, колективної дії, поваги до особистості, потреби

розуміння іншої позиції; самостановлення, саморозвитку, самореалізації особистості та створення необхідних умов для професійного становлення.

Те, чого тепер очікується від майбутніх працівників на багатьох посадах, – це перш за все вміння творити ідеї, вирішувати складні проблеми, швидко адаптуватися і приймати самостійні рішення. Реалії сучасного світу вимагають не лише володіння певними знаннями з даної тематики, а й створення певного бачення, визначення цілей, планування стратегії дій, передбачення наслідків і зауваження альтернативних рішень.

Слово «інтерактив», пояснюють О.Пометун та Л.Пироженко, прийшло до нас з англійської від слова «inter» – взаємний і «act» – діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Термін «інтерактивний», «інтеракція» використовується досить часто в контексті описання контактів людини і нових інформаційних систем: інтерактивне голосування на телебаченні, інтерактивне спілкування ведучого з аудиторією на радіо, інтерактивні комп'ютерні ігри тощо. Таким чином підкреслюється можливість людини не пасивно сприймати інформацію, а брати участь у вирішенні певних проблем, формуванні певної думки, для прийняття певних рішень та ін. Суть навчання за інтерактивними технологіями полягає у тім, що навчальний процес відбувається шляхом постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу (і студентів, і викладача) [6].

Нагромаджений вже сьогодні в Україні та за кордоном досвід переконливо свідчить, що інтерактивні методи сприяють інтенсифікації та оптимізації освітнього процесу. Вони дозволяють курсантам:

- зробити процес засвоєння знань більш доступним;
- доводити свою точку зору, аргументувати й дискутувати;
- навчитись слухати інших, поважати альтернативні думки;
- моделювати різні професійні ситуації, збагачувати особистий досвід через включення в різні професійні ситуації та переживати їх;
- вчитись будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути до діалогу;
- аналізувати отриману інформацію, критично і творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу;
- знаходити спільне розв'язання проблеми;
- розвивати навички проєктної діяльності, самостійної роботи, виконання наукових робіт.

Крім того, використання інтерактивних методів дозволяє реалізувати ідею співробітництва тих, хто навчає і тих, хто навчається, вчить їх конструктивній взаємодії, сприяє оздоровленню психологічного клімату, створює доброзичливу атмосферу [6].

Аналіз наукової літератури дозволив виокремити низку інноваційних для юридичної освіти методів навчання [1, 2, 4]: обговорення конкретних ситуацій; аналіз помилок, колізій, казусів; діалог Сократа; дискусія із запрошенням фахівців; проблемно-пошуковий метод, брейнстормінг («мозковий штурм»); «дерево рішень»; метод інтерв'ю; ділова (рольова) гра (курсанти виконують ролі

законодавця, експерта, юрисконсульта, нотаріуса, клієнта, судді, прокурора, адвоката, слідчого); коментування, оцінка (або самооцінка) дій учасників; соціально-психологічні тренінги; вебінар (онлайн-семінар); квест; воркшоп; майстер-класи; метод проєктів; моделювання; «навчальний полігон».

Коротко розглянемо найбільш вживані методи, які використовуються під час викладання психологічних дисциплін для курсантів університету внутрішніх справ [5].

Метод конкретних ситуацій (МКС), або кейсметод («case study» – вивчення ситуації) передбачає прийняття курсантами конкретного рішення у запропонованій ситуації. Для ефективного використання цього методу інформація, що міститься в кейсі, має відтворювати проблему з точки зору майбутньої професійної діяльності і може бути розв’язана декількома варіантами. Кожна група курсантів у результаті обговорення пропонує свій варіант розв’язання проблеми, обґрунтовуючи його на основі отриманих знань з відповідної навчальної дисципліни. Викладач, готуючись до такого заняття, систематизує матеріал курсу, доповнює його міжпредметними зв’язками, спрямовує курсантів на професійний, а не на побутовий підхід до аналізу ситуації.

У процесі роботи з використанням *проблемного (проблемно-пошукового) методу* застосовуються такі прийоми навчання, як створення проблемних ситуацій, організація колективного обговорення можливих підходів до їх вирішення. Існують різні варіанти методу: проблемний виклад навчального матеріалу, проблемні евристичні бесіди, виконання завдань проблемно-пошукового характеру тощо. Цей метод вимагає ретельної підготовки викладача і значних витрат навчального часу. Рекомендується поєднувати цей метод з іншими методами навчання, керуючись при цьому метою заняття.

Моделювання – метод вивчення та дослідження об’єктів та явищ на їхніх аналогах (моделях). Наприклад, моделювання реальної діяльності у спеціально створеній проблемній ситуації.

PRES-формула (від англ. Position (позиція) – Reason (пояснення) – Explanation or Example (наприклад) – Summary (підсумок)) – метод навчання, який спрямований на зворотній зв’язок (рефлексію) викладач – курсант. Метод полягає у застосуванні формули відповіді (позиція – пояснення чи обґрунтування – приклад – підсумок (висновки)) на поставлене питання. Таким чином, викладач одержує можливість за короткий проміжок часу отримати лаконічну інформацію про рівень знань курсанта, ступінь його розуміння професійних правничих знань, його моральну оцінку того чи іншого правничого процесу, явища, факту. Метод також спрямований на розвиток і закріплення навичок щодо аргументування, обґрунтування й захисту власної позиції у різному за типом спілкуванні, вміння коротко виступити (1–2 хв.) з 4 речень, коли час на дискусію обмежений.

SWOT-аналіз (аналіз СВОТ) допомагає провести діагноз процесів та структур і передбачити майбутній стан речей (оцінити шанси на існування, спроєктувати розвиток).

Графічний запис ступенів аналізу виглядає так:

S (strenghts / сильні сторони)	W (weaknesses / слабкі сторони)
O (opportunities / можливості)	T (threats / загрози)
Позитиви	Негативи

Дана техніка використовується тоді, коли проблематика занять пов'язана з роздумами над впровадженням певних змін або якщо необхідно оцінити прийняте рішення.

Тренінги – це ефективний для викладання метод, що підвищує інтенсивність навчання і спрямований на засвоєння прийомів практичного використання тієї чи іншої фахової технології. Метод виховує у курсантів впевненість у власній компетентності, надаючи при цьому схему поведінки в типових ситуаціях, а також план дій, за яким можна розібрати будь-яку нестандартну ситуацію.

Метод інтерв'ю (інтерв'ювання) – допоміжний метод організації процесу удосконалення способів пошуку, обробки та отримання нової інформації шляхом розвитку комунікативних навичок курсанта.

Метод роботи в малих групах (від 2–3 до 5–7 осіб) дає можливість засвоїти навички співробітництва у невеликому колективі. Кожна мала група розв'язує проблему, яку ставить викладач. У малій групі є свій організатор, доповідач, хронометрист, спостерігач. Учасники, розв'язуючи проблему, відпрацьовують навички спілкування, уміння ставити запитання і відповідати на них, безконфліктно працювати над проблемою, поважати думку одне одного, коментуючи роботу кожного члена групи.

Ділова (рольова) гра – це модель процесів реальної діяльності. Ігровий метод, який використовується, проводиться за певними встановленими правилами. Крім того, особливе значення має проблема, піднята у грі, яка обумовлює її фахову (навчальну і виховну) цінність. Курсанти під час виконання ролей у грі стають безпосередніми «учасниками» наближеної до реальності дії, здійснюють пошук шляхів та засобів оптимізації професійного спілкування, знаходять власні недоліки у грі і виокремлюють кроки до їх ліквідації.

Зазначений метод може бути використаний у різних навчальних курсах: від «Професійне становлення та деформація особистості працівника та працівниці поліції» до навчальної, переддипломної практик.

«Мозковий штурм» (брейнстормінг від англ. brain storming) – один з найбільш популярних методів стимулювання творчої активності. Дає можливість знайти розв'язок складних задач, застосовуючи особливі правила обговорення проблеми. Цей метод психологічно спрямований на створення умов праці членів групи в одній команді, виробляє толерантність до думки кожного члена групи.

«Сократів діалог» – метод, в основі якого лежить прийом ефективної комунікації. Проведення Сократового діалогу складається з трьох етапів: згода; сумнів; аргументація. В сучасному варіанті метод Сократа полягає в тому, що свою думку ви розділяєте на малі частини і кожен подаєте у формі запитання, яке передбачає просту і передбачувану відповідь. Тактичною метою діалогу є приведення опонента до суперечності з самим собою. Майстерно поставленими питаннями опонент потрапляє в ситуацію, яка змушує його визнати своє незрозуміння питання. Так можна змусити людину добровільно відмовитися від стереотипів мислення, від звичних догм і зручних концептів. Техніка ведення діалогу підходить до кожної вербальної взаємодії – розмов, конфліктів, дискусій, обговорення тощо. «Сократів діалог» – вдалий метод конструктивного спілкування, адже від необхідності щось доводити курсанти навчаються переходити до пошуку точок дотику в процесі комунікації.

«Займи позицію» – метод, що дає можливість виявляти реальні думки опонента щодо конкретної справи, події, процесу тощо, побачити прихильників і противників тієї чи іншої позиції, почати аргументоване обговорення справи, яке розпочинається з постановки дискусійного питання, тобто питання, що припускає протилежні, взаємовиключні відповіді (наприклад, «Ви за чи проти скасування смертної кари?»). Всі учасники, подумавши, доходять різних висновків. Зайнявши позицію, учасники обмінюються думками з дискусійної проблеми і наводять аргументи на підтримку своєї позиції. При цьому будь-який учасник може вільно змінити позицію під впливом переконливих аргументів.

Набуває розвитку *проектна* система організації навчання. Курсанти об'єднуються у малі групи за власним бажанням, обираючи ті ідеї, які на їх погляд є продуктивними і розподіляють завдання у вигляді завдань-проектів.

Кожна група має конкретну роботу, згідно зі спільною проблемою. Головна мета *методу проектів* – висунення та розв'язання творчих ідей. Технологічний концепт проектних технологій орієнтує на дієвий спосіб здобуття нових знань у контексті конкретної ситуації та їх використання на практиці. Прикладом проектного завдання може стати моніторинг, аналітичний огляд (звіт), здійснення правової або судової експертизи, випуск збірника документів, підготовка рольової гри, організація дискусії, судових дебатів та їх відеозапис тощо.

Сприяти високому рівню професійної психологічної підготовки у курсантів ЗВО зі специфічними умовами навчання можна не лише на заняттях із дисциплін психологічного циклу а й під час роботи наукового гуртка, виховних годин тощо [4].

Висновки. Отже, удосконалення й реформування сучасної системи фахової підготовки курсантів у вищих навчальних закладах МВС України є надзвичайно важливою науково-освітньою проблемою. Використання інноваційних технологій дозволяють відтворювати, моделювати умови майбутньої професійної діяльності, поєднувати теоретичні знання з їх практичним застосуванням, сприяючи набуттю досвіду, стимулюючи мотивацію, інтерес, формуючи позитивне ставлення до професійної діяльності. Упровадження в освітній процес ЗВО зі специфічними умовами навчання

сучасних інноваційних та інформаційних технологій сприяє підготовці висококваліфікованих, конкурентоздатних фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артикуца Н. В. Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій юридичній освіті // Інноваційні технології у вищій юридичній освіті : матеріали Міжнар. наук.-метод. конф., присвяч. 390-річчю з дня заснування Київської братської школи – предтечі Києво-Могилянської академії (м. Київ, 25–28 трав. 2005 р.) / відп. ред. Н. В. Артикуца. Київ : Стилос, 2005. С. 3–25. URL: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/2424/1/Artikutsa_Inov.pdf (дата звернення: 01.04.2019).

2. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. Право та інноваційне суспільство. 2015. № 1 (4). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Bystrova.pdf> (дата звернення: 01.04.2019).

3. Долженков О.О. Інтерактивні технології навчання як засіб підвищення ефективності підготовки майбутніх менеджерів освіти. [Електронний ресурс] / О. О. Долженков // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. - 2015. - Вип. 25. - С. 77-82. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2015_25_21

4. Доценко В.В. Використання коучингових технологій у підготовці працівників поліції / В.В. Доценко // Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 квіт. 2019 р) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. С. 69–72.

5. Моца А.А. Інноваційні технології навчання у вищій юридичній освіті: роль та значення / А.А. Моца // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2016. – Серія ПРАВО. – Випуск 37. – Том 1. – С. 30-37.

6. Пометун О.І. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ / О.І. Пометун, А.О. Комар А.О. – Уманський держ. педагогічний ун-т ім. Павла Тичини. – Умань : РВЦ «Софія», 2007. – С.18-21.